

INSTITUTUL TEOLOGIC ROMANO-CATOLIC „SFÂNTUL IOSIF”

Iconoclasmul
Atitudini și conflicte implicate
de problema iconoclasmului

Lucrare prezentată la **Istoria Bisericii**
de studentul Iustian PETRE, anul I
pr. prof. dr. Emil DUMEA

IAȘI
2006

Iconoclasmul

Atitudini și conflicte implicate de problema iconoclasmului

Scurtă prezentare a termenului și introducerea în problemă

Termenul provine din grecescul *εἰκών* [eikon] (imagine) și *κλάω* [klaō] (a sparge), și numește, în plan teoretic, doctrina care condamnă cultul imaginilor sacre, iar în plan istoric, faptele prin care o atare doctrină s-a exprimat sau s-a concretizat, nu doar prin intermediul formulilor doctrinare, ci și prin acțiunile care au ajuns până la distrugerea violentă – „spargerea” – imaginilor, și la persecuția celor care le cultivau. Sinonim al *iconoclasmului* este *iconoclastia*, care derivă din substantivul sau/și adjectivul concret *iconoclast*. Nu este iconoclast doar acela care profesează o doctrină contrară cultului imaginilor sacre, dar – poate chiar mai ales – cel care practică sau promovează distrugerea imaginilor, tocmai cu scopul de a împiedica împlinirea cultului. Cel care se limitează numai la ostilitatea teoretică s-ar numi *iconofob* sau *iconomaf*, în timp ce termenii opuși (care îi desemnează pe susținătorii cultului imaginilor) ar putea fi *iconofil*, și cu un sens mai intens, *iconodul*.

Problema cultului imaginilor nu se pune pentru religiile *aniconice* (ebraism, islamism, etc.), ci pentru cele care admit fie *adorarea* imaginilor sacre – căzând într-o adevărată *idolatrie* – fie doar *venerarea* lor. În istoria creștinismului atât în Răsărit, cât și în Apus, influențele veterotestamentare și confuzia dintre *adorarea imaginilor* (iconolatrie și idolatrie) și *venerarea imaginilor* (iconodulie) au provocat, din primele secole, atitudini și episoade de iconomahie sau iconoclastie. Între iconomahi sunt amintiți de obicei Tertulian, Clement din Alexandria, Minucius Felix, Arnobius, Lactanțiu, Eusebiu din Cezareea, Petru Fullon, Filoxen de Mabbug, Severus de Antiohia etc.; iar între pușinii iconoclaști se semnalează, la sfârșitul sec. VI, Sever de Marsilia¹.

Iconoclasmul este adaptarea unei opoziții extreme în fața reprezentării figurilor umane și venerării imaginilor, deoarece cele două – imaginea și ceea ce reprezintă ea (persoanele reprezentate prin intermediul ei) – erau inseparabile, de nedespărțit, ajungându-se până la extreme: a nu mai distinge între icoană și ceea ce reprezintă aceasta². Iconoclasmul în contextul său creștin este asociat în mod deosebit cu o perioadă din istoria Imperiului Bizantin, unde pot fi evidențiate trei perioade distincte: în primul rând etapa critică sub domnia lui Leon al III-lea (717-741) și Constantin al V-lea (741-775), și conciliul iconoclast din 754; îi urmează apoi al doilea Conciliu din Niceea (787); iar în ultimă fază restaurarea (815-842) și extincția sa finală³.

---

¹ Cf. C. CAPIZZI, „Iconoclasm”, în *Dizionario Enciclopedico dell’Oriente Cristiano*, ed. E.G. FARRUGIA S.J., Pontificio Istituto Orientale, Roma 2000; trad. română, *Dicționarul enciclopedic al Răsăritului Creștin*, Galaxia Gutenberg, Maramureș 2005, 348.

² Cf. Emil DUMEA, *Teme de Istorie a Bisericii*, Sapienția, Iași 2002, 186.

³ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, în *New catholic enciclopedia*, VII, New York 1967, 327.

Din ordinul califului Yazid al II-lea (720-724), guvernator al Egiptului, s-a început distrugerea icoanelor din biserici, ceea ce provoca indignarea populației. În același timp, se declanșează în Imperiul Bizantin lupta iconoclastă, inspirată de mediile pătate de maniheism (Paulicienii). Cele două evenimente sunt în relație; Coranul interzice icoanele și condamnă venerarea lor, conformându-se prin aceasta obiceiului evreiesc; monofiziții se opuneau reprezentării lui Isus în umanitatea sa; adversarii icoanelor se aflau în clasele cultivate bizantine, pe când în sânul populației de rând icoanele reprezentau obiectul pietății populare. Cum Biserica Orientală a fost aproape totdeauna monofizită, în mentalitatea clerului și a nobilimii nu se putea reprezenta natura divină printr-o imagine materială. În plus, erau exagerări în adorarea unor icoane considerate făcătoare de minuni, dar se subaprecia aportul icoanelor în propagarea și menținerea credinței, ele fiind considerate ca picturi încă în era paleocreștină. Deci, pe atunci, cultul icoanelor și spiritualitatea creștină se dezvoltau în paralel, exercitând una asupra celeilalte o înrâurire fructuoasă. Sfântul Grigore cel Mare, un mare iconodul susținea: „Ceea ce scrierea oferă cititorului, pictura oferă analfabetului. Ignoranții văd ceea ce trebuie să urmeze, cei ce nu știu citi scrierile, pot citi pictura.”

Însă în sec VI, în afara icoanelor propriu-zise, apărură legende cu icoane „nefăcute de mână omenească” (*acheropoete*), pe care credincioșii doreau să le aibă ca o prezență a celui pe care-l reprezentau, mai ales în Orient și în Italia Bizantină. Aceasta ducea la idolatrie, mai ales că acei credincioși le spălau, ungeau, aureolau ca miraculoase, deci întreceau cu mult limitele unei venerări veritabile⁴.

Cauzele, începutul și evoluția iconoclasmului

Atât cauzele cât și punctul exact de început al mișcării nu pot fi numite cu exactitate. În jurul anului 724 doi episcopi din Asia Mică, Constantin din Nakoleia și Toma din Claudiupolis, sprijiniți de împăratul Leon al III-lea și câțiva consilieri ai acestuia, s-au opus tradiției patriarhului German I cu privire la venerarea icoanelor. German a fost împotriva episcopului din Nakoleia, cu privire la ideea sa iconoclastă, însă, împăratul brusc a adoptat această poziție, iar fără sprijinul său nu avea nici o șansă. Dinastia isaurică sub influența sectelor orientale, care purtau amprenta iudaismului și islamismului, aprinde lupta iconoclastă împotriva imaginilor care antrenează cu adevărat întregul stat⁵.

Cel considerat „părintele iconoclasmului” este Leon al III-lea. Leon, de origine siriană, s-a născut în Germanicia la Marasch, la granița Ciliciei cu Siria. A primit educația în Tracia, unde părinții lui erau emigranți în timpul primei domnii a lui Iustinian al II-lea (685-695). Leon a fost conducătorul unei turme de berbeci care

---

⁴ Ioan M. BOTA, *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi, Viața Creștină*, Cluj-Napoca 2003², 105.

⁵ Hermann KINDER – Werner HILGEMANN, *DTV-Atlas Zür Weltgeschichte*; trad. italiană, *Atlante Storico Garzanti. Cronologia della Storia Universale*, Redazioni Garzanti, Milano 1972⁵, 127.

asigurau aprovizionarea cu hrană a soldaților ce se aflau în marșul spre Constantinopol (la care, pe această cale, participă și el). Este cunoscut faptul că a primit ca recompensă gradul de *spatharius*, de care se bucură foarte mult la început dar, mai apoi, cade în dizgrația lui Iustinian. Împăratul pentru a se descotorosi de el îi încredințează o misiune dificilă în Caucaz; dar Leon demonstrează abilități deosebite atât diplomatice cât și militare⁶. Acesta este pe scurt parcursul, ascensiunea lui Leon al III-lea Isaurul, care pornind de la statutul unui fiu de emigranți ajunge pe tronul Constantinopolului ca marele împărat Leon al III-lea Isaurul, „învățând Biserica” despre probleme care îi erau de o competență exclusivă.

În 725-726 împăratul Bizanțului, a început să prescrie ca reprezentările, mai ales icoanele, să fie „sfărâmate”: printr-un edict din 726 cere distrugerea icoanelor și statuilor, al căror cult era socotit idolatrie. Pentru început a ordonat distrugerea icoanei miraculoase aflată deasupra porților de bronz a palatului. Acest lucru produce o încăierare în care ofițerul de pază a fost ucis. Astfel de scene sunt prezente și în alte orașe, atunci când se încearcă trecerea la starea *de facto* a realității *de jure* a edictului iconoclast. Ca un răspuns, la ceea ce avea să fie doar începutul unei lungi perioade, împăratul poruncește distrugerea tuturor icoanelor din biserici și mănăstiri. Patriarhul German (715-729) protestă la poziția adoptată în mod categoric de către Leon. Însă, împăratul îl constrânge pe German într-o audiere importantă să semneze decretul împotriva imaginilor; patriarhul semnează iar decretul intră în vigoare la 7 ianuarie 730. Textul decretului, ca de altfel și aplicarea acestuia nu ne sunt cunoscute, dar urmarea distrugerii icoanelor, crucilor și a renumitelor relicve înseamnă că atenția s-a concentrat, în primul rând, în îndepărtarea obiectelor pentru care se manifestau devoțiuni speciale, cum ar fi: sărutarea, înconjurarea, cu candelile, etc.

Abolirea nu a fost generală nici egală ca intensitate în toate locurile. Ostilitatea bănuită a lui Leon cu privire la cultul crucii, a fost o invenția mai târzie; nici nu a existat vreo enunțare care să se opună *per se* cultului sfinților sau relicvelor. Capii oponenților politici imperiale au fost călugării și membrii administrației civile a Constantinopolului. Acțiunea represivă a lui Leon contra opozanților a fost mărginită la exil, confiscare, și, cel mai rău, mutilare. Nu sunt dovezi sigure a unor martiri în această perioadă, cele existente fiind considerate de cele mai multe ori simple legende, însă odată cu maturizarea acestei problematice se poate observa o agravare a situației oponenților împăratului și putem vorbi chiar de martiri pe care documentele îi atestă. Clerul mai înalt a dat ascultare împăratului, acceptând noul patriarh – Anastasiu (730-741) în timp ce, cu mai mult sau mai puțin zel se aplicau decretul imperiale⁷.

În afara capitalei, în Siria, Ioan Damaschinul, delegatul patriarhului de Ierusalim, a scris trei pledoarii, pentru apărarea imaginilor sfinte, împotriva sarazinilor (675-

---

⁶ Cf. L. BRÉHIER – R. AIGRAIN, *Storia della Chiesa*, V, S.A.I.E., Torino 1971, 576.

⁷ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 327.

749) și iconoclaștilor bizantini. Aceste trei apologii sunt meditații filosofice, teologice și spirituale asupra icoanelor și cultului lor, de o importanță extraordinară. Ele evidențiază în mod clar poziția categorică adoptată de patriarhul Ierusalimului cu privire la cultul datorat icoanelor și implicit la îndepărtarea greșelii iconoclaste⁸.

La situația creată intervine și papa; pentru început Grigore al II-lea (715-731) și Grigore al III-lea (731-741). Este clară atitudinea scaunului apostolic cu privire la poziția adoptată de împăratul Bizanțului. În acest sens papii au emis scrisori în care au dezaprobat acțiunea lui Leon, lucru care de altfel l-a făcut și sinodul Roman din 731. Papa Grigore al III-lea îi scrie împăratului „Tu vezi că dogmele Bisericii nu sunt problemele tale. Acestea sunt ale episcopilor. Ei nu se pot amesteca în afacerile civile. Împăratul nu trebuie să se amestece în problemele bisericești.”; basileul este excomunicat în 732. Astfel este lesne de înțeles că Roma devine centrul luptei anti-iconoclastice și anti-bizantine. Ca represalii împăratul răpește patriarhului Romei diecezele Italiei meridionale, Dalmația și Balcani, pentru a le trece sub jurisdicția patriarhului Constantinopolului. Și de asemenea confiscă averile patrimoniale ale Bisericii Romei în Italia Bizantină și Sicilia⁹. Papa se opune total politicii împăratului, și dovedește că unui urmaș de-al lui Petru nu îi este teama de nimic, și nu este dispus pentru nimic să facă compromisuri. Văzând nesupunerea papei împăratul a ordonat ca papa să fie asasinat. Însă Papa Grigore al II-lea își asigură sprijinul longobard, iar apoi stabilește relații cu Carol Martel (astfel intră francii în istoria universală). Contrar așteptărilor împăratului, papa nu e redus la tăcere – ci mai mult – scrie o serie de scrisori de o importanță istorică deosebită, ce scoteau în evidență distanța care avea să se nască între cele două capitale, cea spirituală și cea temporală. Carol Martel, în 733, e chemat de Papa Grigore al III-lea pentru a interveni în Italia împotriva trupelor lui Leon al III-lea al Bizanțului, care începuseră să jefuiască țara¹⁰.

Se poate vedea ușor rezistența opusă împăratului și tuturor iconoclaștilor de către veneratorii icoanelor, susținuți de Papa Grigore al III-lea, care vedeau în aceste reprezentări un simbol și un element de meditație între lumea pământească și cea cerească¹¹.

Acesta a fost începutul iconoclasmului. Istoricii au încercat să găsească motivația fundamentală a luptei împăratului Leon al III-lea împotriva acestui cult al icoanelor. S-a dovedit a fi dificilă o expunere concretă a acestor cauze, însă se poate citi un consens al istoricilor asupra faptului că Leon al III-lea nu a fost impulsivat, în acțiunea sa vehementă, de rațiuni pur politice. De asemenea nici opoziția lumii monahale nu poate constitui o cauză, ci mai degrabă un rezultat al iconoclasmului. Mai probabilă poate fi considerată repulsia Asiei Mici față de cultul icoanelor. Este

---

⁸ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 327.

⁹ Cf. Ioan M. BOTA, *Istoria Bisericii Universale ...*, 106.

¹⁰ Cf. Vintilă HORIA, *Dicționarul papilor*, Saeculum I.O., București 1999, 53-55.

¹¹ Cf. Hermann KINDER – Werner HILGEMANN, *Cronologia della Storia Universale*, 127.

notabil faptul că principala putere militară a împăratului se găsea în Asia Mică. De fapt, aici este punctul fierbinte, zona fanatică dispusă să lupte pentru distrugerea tradiției. Nu trebuie să uităm problemele pe care Asia Mică le pune unității Bisericii, chiar din primele veacuri ale creștinismului. Ba chiar grupările influente, cu greutate în fața împăratului, se pare că au fost eretici. Așa cum am amintit una din cauzele importante ar putea fi acordarea unei atenții prea mari față de cultul (venerarea) icoanelor, astfel încât chiar să se ajungă la situația de a nu se mai face distincție între *figura reprezentată* și *figura adorată*. Trebuie luate în calcul două aspecte deosebit de importante: Leon al III-lea provine dintr-un mediu monofizit, iar în al doilea rând, el este conștient de poziția lumii islamice, cu privire la această problemă. Familia lui Leon al III-lea provine dintr-o regiune monofizită; fapt care explică de ce nu este familiar cu „lumea icoanelor”. În ceea ce privește Islamismul, se cunoaște opoziția acestuia cu privire la reprezentările figurilor umane în artă. La acestea putem adăuga atitudinea ostilă a Vechiului Testament față de orice reprezentare figurativă a divinității și dorința de purificare a religiei creștine de orice reminiscență păgână¹². Cu siguranță că în acest sens a contribuit un anumit complex de inferioritate, neliniștea înțeleptului în fața simplității religioase a omului de rând; și de aici și dorința unei practici religioase mai purificate, mai estetice și fără deformări; lucruri care și astăzi îl tulbură pe catolicul cult. Deși nu se poate numi în mod cert cauza principală a politicii radicale a lui Leon al III-lea Isaurul, el amintește de „legile pentru biserică și sacristie” promulgate de Iosif al doilea și Ironizate de Frederic cel Mare¹³.

Leon al III-lea Isaurul are meritul de a fi învins, în mod victorios, pe arabii care asediaseră Constantinopolul (717-718), salvând civilizația și cultura creștină; dar politica lui Leon al III-lea a fost deficitară din cauză că nu a avut fundamente teoretice în teologie.

Tocmai pentru a elimina acest handicap, succesorul său, împăratul Constantin al V-lea Copronimos, a căutat să aibă imagini condamnate de Biserică și să impună iconoclasmul ca datorie în conștiință, ca obligație a bunului cetățean și creștin. În 752 a elaborat o teologie originală a icoanelor, pe care a dezvoltat-o într-un tratat și pe care – ca și tatăl său – a apărât-o într-o audiere publică importantă. Acest tratat a fost validat într-un conciliu general al episcopatului Bizantin, care a avut loc în perioada 10 februarie - 8 august 754, la palatul periferic din Hiereia, unde au fost prezenți 338 de părinți conciliari. Definiția iconoclasmului pregătită de acest conciliu – care a fost proclamat „ecumenic” – s-a prezentat neschimbată în cadrul celui de-al VII-lea conciliu, Conciliu al II-lea din Niceea. Părinții conciliari de la Hiereia resping o reprezentare iconografică a lui Isus Cristos (o corolară a Întrupării), susținând că acționează în numele dogmei cristologice. După ce au

---

¹² Cf. Emil DUMEA, *Teme de Istorie a Bisericii*, 186.

¹³ Cf. Ludwig HERTLING S.J., *Geschichte der katholischen Kirche*, Morus – Verlag, Berlin 1967; trad. română, *Istoria Bisericii*, tr. Emil Dumea, Ars Longa, Iași 1998, 166-167.

denunțat toate reprezentațiile iconografice ca fiind idoli, părinții conciliari au declarat că orice reprezentație a lui Cristos a fost falsă, pentru că ea (pictura, statuia) ar fi trebuit în mod necesar să despartă una din cele două naturi ale lui Cristos; să se mărginească „persoana Cuvântului” care este nelimitată. În creștinism doar o singură imagine are garanția divină și îl reprezintă pe Cristos în măreția integrității sale: Euharistia. Conciliul din Hiereia a respins deci, orice reprezentare a sfinților stabilind cu strictețe interzicerea venerării icoanelor. Acest conciliu susține că și-a fundamentat învățătura pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție, și a încheiat cu anatimizarea susținătorilor greci al cultului icoanelor; nume ca: German, Ioan Damaschinul și George (un călugăr din Cipru)¹⁴.

Desigur că un impact direct al acestei situații, a fost și pentru arhitectură. Din punct de vedere artistic, decorațiile Biblice și scenele hagiografice precum și figurile monumentale, care au reprezentat o bogăție a Bisericii timp de șapte secole, au trebuit să fie înlăturate sau înlocuite cu crucea. La început atât autoritățile bisericești cât și cele imperiale s-au dovedit a fi moderate în aplicarea hotărârilor împăratului și ale conciliului. Represiunea violentă a opozanților nu a avut loc până 12 ani mai târziu. În 761 sau 762 călugărul Andrei din Creta a fost executat pentru atitudinea sa ofensatoare afișată aplicării noii învățături cu privire la cultul icoanelor; iar anul 765 poate fi considerat ca început în forță a persecuției. Un sfânt pustnic, Ștefan cel Tânăr, a promovat – la ceva distanță de Constantinopol – o mișcare ostilă Conciliului de la Hiereia; dar mulți dintre adepții săi au fost și oameni din societatea de elită a Constantinopolului. Însuși patriarhul Constantin al II-lea (754-766) a fost lipsit de entuziasm în aplicarea edictului imperial, și împăratul a devenit din ce în ce mai suspicios, că ar exista opoziții sau chiar un complot împotriva sa. La 20 noiembrie 765 Ștefan a fost ucis de popor; desigur în consecință, împăratul a impus un jurământ de loialitate pentru a face posibilă extinderea politicii imperiale.

La întoarcerea sa din campania de vară a anului 766, i-a umilit pe călugări printr-o paradă *grotesque* în Hipodrom. Și-a atacat membrii propriului anturaj și pe înalții oficiali, iar în final l-a alungat pe patriarh, pe care un an mai târziu l-a și decapitat. A urmat apoi secularizarea mănăstirilor unde s-a opus rezistență. În același timp, a pus generali loiali la comanda trupelor din zona Asiei Mici; cel mai faimos, Lachonodracon, pe care l-a distins el însuși în regiunea Efesului pentru dispersarea călugărilor oferindu-le varianta de a alege între căsătorie sau mutilarea și exilul; de asemenea confiscându-le proprietățile mănăstirești. Astfel, iconoclasmul s-a dezvoltat într-un război în care una din forțe era, în mod cert, lumea monastică. Din această perioadă de persecuții a opozanților iconoclasmului, se păstrează numele a patru călugări martiri, care sunt comemorați în calendarul liturgic la data de 20 sau 28 noiembrie: Petru, Ștefan (cel mai cunoscut), Andrei și Paul. Patriarhii din Orient înafara Constantinopolului au fost profund înflăcărați de persecuțiile lui Constantin,

---

¹⁴ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 328.

pentru că ei au dezaprobat Conciliul din Hiereia și l-au sfătuit pe Papa Paul I (757-767) asupra acțiunilor de condamnare a mișcării iconoclastice. În legătură cu această problemă în 769, Papa Ștefan al III-lea (768-772) a convocat un al doilea sinod Roman. La conciliul din Latran, în aprilie 769, pe lângă alte probleme dezbătute cum ar fi interzicerea laicilor de a candida la tronul pontifical (subiect abordat din cauza unor conflicte cu privire la numirea unui nou papă după moartea lui Paul I), s-a luat poziție și împotriva distrugerii imaginilor sfinte. La acest conciliu au participat reprezentanți din toată lumea occidentală. Astfel se poate deduce opoziția Occidentului față de acțiunea împăratului bizantin cu privire la cultul icoanelor¹⁵.

Deci și Papa Ștefan al II-lea (752-757) este deranjat de virusul iconoclast care îl pune în situații delicate, și îl obligă să adopte poziții ferme în relațiile cu împăratul. În timpul pontificatului său, Biserica era amenințată de longobarzi care aveau ca scop cucerirea și unificarea întregii Italii. În această situație Papa Ștefan al II-lea cere ajutor împăratului din Bizanț. Însă, din cauza campaniei iconoclaste, nu primește ajutorul împăratului, deoarece Bizanțul se afla într-un adevărat război civil aprins de reforma icoanelor. Ștefan al II-lea simte amenințarea și stabilește prima alianță la data de 6 ianuarie 754 cu Pepin; astfel regele francilor devenea protector al scaunului apostolic, înlocuindu-l pe împăratul Bizanțului.

De asemenea Papa Paul I (757-767), fratele Papei Ștefan al II-lea, este implicat direct în conflictul icoanelor. Cât timp a fost el papă, Constantin al V-lea Copronimos continuă cu violență războiul iconoclast, însângerând inutil imperiul, în timp ce în Italia a încercat să se înțeleagă cu longobarzii și să-l izoleze pe papă; el care altădată era protectorul pontifului roman. De asemenea Constantin încearcă să cucerească o prietenie cu Pepin, cu scopul de a și-l alia în campania iconoclastă; însă acesta susținea că orice dezbateri pe teme religioase trebuie să se facă în prezența delegațiilor pontificale¹⁶.

Restaurarea temporală a icoanelor.

După Constantin al V-lea Copronimos (741-775) a urmat la tron fiul său, Leon al IV-lea (775-780), timp în care persecuția s-a mai îmblânzit; acest eveniment a marcat începutul unei perioade de relaxare a politicii iconoclastice. Însă membrii birocrăției se așteptau ca după acest timp de relax să urmeze o perioadă total diferită, odată cu preluarea puterii de către împărăteasa Irina.

Aceasta a fost ajutată de Tarasius, pe care chiar ea l-a numit patriarh de Constantinopol (784), pentru a începe cât mai repede reconcilierea dintre Biserica Răsăriteană și cea Apuseană pe baza tradiției autentice comune. Al II-lea Conciliu ecumenic din Niceea a fost astfel anunțat, și papa își trimite doi reprezentanți.

---

¹⁵ Cf. Vintilă HORIA, *Dicționarul papilor*, 57.

¹⁶ Cf. Vintilă HORIA, *Dicționarul papilor*, 56-57.

Conciliul s-a reunit la data de 1 august 786, în Constantinopol la biserica Sfinților Apostoli, dar garda imperială, în frunte cu câțiva episcopi, au dispersat adunarea părinților conciliari în urma celei dintâi adunări conciliare. Irina a manevrat cu pricepere situația, astfel încât și-a introdus propriul său om în garnizoană. Iar cu sprijinul patriarhului Tarasios și de acord cu Papa Adrian I, a determinat reunirea, un an mai târziu a Conciliului Niceea II care a durat 15 zile (24 septembrie - 7 octombrie 787) și a fost în întregime dominat de patriarhul Tarasius. Acum s-au expus motivele teologice ale cultului imaginilor și s-a condamnat iconoclasmul¹⁷. Cât despre abordarea iconoclaștilor cunoscuți dintre părinții conciliari, adunarea conciliară a hotărât să admită în bloc episcopi iconoclaști, după ce nouă mitropoliți iconoclaști și doi arhiepiscopi din Asia Mică au renunțat la erezia lor. Decretul conciliului cu privire la iconoclasm, s-a exprimat în mod general și moderat, a definit legitimitatea, meritul și limitele venerării cu privire la cultul icoanelor¹⁸.

Din cauza circumstanțelor politice, acțiunea a fost prost receptată de curtea Carolingiană în vest. Carol cel Mare nu acceptă textul actelor conciliului, în care vedea o nouă intenție a Bisericii grecești de a se erija în conducerea creștinătății. Era firesc acest lucru deoarece el, în calitate de rege al francilor și (recent) al longobarzilor, era protector al scaunului pontifical, și vedea dorința Bizanțului de a redeveni „tutore” al Romei. Dar Papa Adrian apără poziția Bisericii într-o scrisoare către Carol cel Mare. Este lesne de înțeles răspunsul lui Carol care, apărea în ochii occidentalilor ca protector, cu armele și cu teologia, al Sfintei Biserici Mame; iar acest lucru îl arăta deschis (spre exemplu în 774 în timpul sărbătorilor de Paști Carol cel Mare s-a dus la Roma, la Papa Adrian și, în cripta sfântului Petru, a jurat credință Romei, reînnoind promisiunile făcute de Pepin Papei Ștefan al II-lea)¹⁹.

În Bizanț conciliul a adus o scurtă perioadă de liniște, de calm, pe care ortodoxismul a canalizat-o spre propriul interes: regina Irina i-a copleșit cu daruri pe călugări, patriarhul Tarasius a îmbunătățit nivelul de trai și posibilitățile clerului mai înalt, iar Teodor Studitul a început să reînființeze disciplinele monastice. Astfel Biserica răsăriteană a fost mai bine pregătită pentru al doilea val al iconoclasmului²⁰.

Caracterul autoritar și ambiția excesivă a Irinei – care, printre alte fapte, a pus să-i fie orbit fiul pentru a-i lua locul și a domni ca împărăteasă (797-802) – au dăunat cauzei iconoduliei și au făcut să renască iconoclasmul și, în parte, violențele, care au ținut până sub domnia împăratului Teofil (829-842). În această a doua fază a luptei, campionul iconoduliei a fost Teodor Studitul²¹.

---

¹⁷ Cf. C. CAPIZZI, „Iconoclasm”, 348.

¹⁸ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 328.

¹⁹ Cf. Vintilă HORIA, *Dicționarul papilor*, 57-58.

²⁰ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 328.

²¹ Cf. C. CAPIZZI, „Iconoclasm”, 349.

Iconoclasmul sub forma sa reînnoită și restaurația definitivă a icoanelor

Armata s-a autoproclamat păzitor (custode) al memoriei înflăcăraților împărați care au luptat pentru cauza iconoclasmului. Acest lucru i-a adus înapoi puterea împăratului Leon al V-lea (813-820), din dinastia frigiană, care l-a îndepărtat pe patriarhul Nicephorus (806-815) care nu recunoaște acte sinodale fără aprobarea papei, fiind silit din acest motiv să abdice (815) și este înlocuit cu mireanul incult Theodat I. Acesta ține sinodul de Paști de la Hagia Sophia (815) pentru a anula decretul din 787 și a reorganizat poziția ecumenică a Conciliului de la Hierieia. Dar timpurile s-au schimbat, și acest sinod nu a făcut nici o legătură cu venerarea icoanelor. Mai târziu dușmanii icoanelor au făcut diferență între pietatea icoanelor și educația prin intermediul icoanelor, și au considerat în acest sens adevărate abuzuri în folosirea lor. Dar creștinii ortodocși au avut purtători de cuvânt lipsiți de prejudecăți, cum ar fi Nicephorus și Teodor Studitul, și poziția episcopilor față de iconoclasm a fost mai bine organizată. Ambele tabere au adoptat o tehnică dialectică mai rafinată, cu toate că de fapt teologia icoanelor nu a devenit mai profundă.

Împăratul Mihail al II-lea (820-829), iconoclast moderat, a fost chiar îngăduitor față de opoziții izolați, care nu reprezentau un pericol real. Fiul său, Theofilus (829-842), însă, sub influența maestrului său, viitorul patriarh Ioan al VII-lea Grammaticus (837-843), a fost mai violent în acțiunea sa de dezaprobare a icoanelor: Euthimie din Sardes a fost schingiuit până la moarte în anul 831; Teodoriu și Teofan din Palestina au fost tatuați pe fețele lor ca propagandiști impuri. Mihail al III-lea (842-867) împreună cu mama sa Teodora, convoacă *sinodul din 11 martie 842*, sub conducerea cunoscutului iconodul Metodie, care a devenit patriarh (843-847), și care a mai fost susținut de Ilariu, Simeon și Joannicios. Aceștia, de altfel și cei mai de seamă, care încă mai erau în viață, dintre părinții care au participat la sinodul pascal de la Hagia Sophia (815), s-au declarat în favoarea celui de-al doilea Conciliu ecumenic din Niceea. În ceremonia solemnă din Sfânta Sofia (11 martie 843), care marchează înfrângerea definitivă a iconoclasmului²², se proclamă cultul icoanelor și „Duminica Ortodoxiei”, recunoscută de Papa Grigore al IV-lea (827-844) și de toți patriarhii Orientului, înaintea Schismei lui Fotie din 867. Era deci nu o ortodoxie schismatică, ci catolică.²³ Bisericile aflate sub jurisdicția patriarhului de Constantinopol încă celebrează acest eveniment în fiecare an ca „Sărbătoarea ortodoxiei”, în prima Duminică a Postului Mare, cu o procesiune deosebită cu icoanele și prin „Synodicon-ul Ortodoxiei”. Decretul din 843 a fost reînnoit de mai multe concilii solemne în 861, 867, 869, 879. Curând iconoclasmul a dispărut din societatea Bizantină chiar dacă nu din toate conștiințele individuale²⁴.

---

²² Cf. C. CAPIZZI, „Iconoclasm”, 349.

²³ Cf. Ioan M. BOTA, *Istoria Bisericii Universale ...*, 107.

²⁴ Cf. J. GOUILLARD, „Iconoclasm”, 329.

Concluzie

Chiar dacă recunoaștem meritele militare și legislative ale unor împărați iconoclaști și chiar admitem dificultățile politice și sociale interne cu care aceștia au fost nevoiți să se confrunte, rămâne totuși incontestabil faptul că politica lor a transformat într-o eră întunecată perioada bizantină cuprinsă între anii 725-843. Iar pentru a evidenția acest lucru este suficient să facem referință la trei fapte:

1. distrugerea ireparabilă a atâtor statui, picturi, smalțuri, relicve sacre și relicvarii etc., anterioare declanșării iconoclasmului;
2. sustragerea arbitrară – operată, probabil, de Leon al III, în 732 – a teritoriului Iliricului Răsăritean și a teritoriilor bizantine din Italia, de sub jurisdicția pontifului roman, pentru a le atribui jurisdicției patriarhilor de Constantinopol;
3. inerenta despărțire, politică și ideologică, definitivă, a papalității de mediul bizantino-răsăritean, și orientarea acesteia spre puterile germano-latine din Apus.

Dacă primul fapt a privat cultura creștină de atâtea capodopere de artă sacră, al doilea și al treilea au contribuit la o tot mai mare sfâșiere: i-au pus pe umeri povara unui precedent canonic-teologic și a unor opțiuni cultural-politice care, în viitor, vor zădărnici toate tentativele de instaurare a unor bunuri raporturi între Roma și Bizanț²⁵.

Trebuie însă să vedem și aspectul pozitiv al acestei perioade care a întunecat într-o oarecare măsură o etapă a Istoriei Bisericii. Politica împăraților iconoclaști, în ciuda situației create, cu toate pagubele și abuzurile implicate, totuși, a avut o contribuție *forte* la dezvoltarea Bisericii și a Statului Bizantin de vreme ce a stimulat o creștere în prestigiu a patriarhului, o mai mare siguranță a autonomiei dogmatice, etc. Succesul ortodoxiei a adus cu sine o revigorare a artei sacre, a făcut icoanele mai populare ca niciodată, și a determinat o concentrare a trăirii religioase asupra umanității lui Cristos. Oricum această dispută lungă, a avansat puțin teologia și a intensificat spiritualitatea contemplativă.

Istoria trecutului trebuie văzută cu „ochelarii trecutului”, doar astfel putem înțelege într-o optică cât mai corectă ansamblul problemei iconoclaste și a tuturor conflictelor implicate de această problemă. Privind toată această situație constatăm, și trebuie să luăm în calcul, faptul că atât susținătorii cultului icoanelor, cât și adversarii declarați par să aibă abia o vagă idee a dezvoltării icoanelor în Biserica timpurie, și, în consecință, a limitelor cuvenite pentru venerarea icoanelor²⁶.

---

²⁵ Cf. C. CAPIZZI, „Iconoclasm”, 350.

²⁶ Cf. Cf. J. GOULLARD, „Iconoclasm”, 329.

BIBLIOGRAFIE

- BOTA Ioan., *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi*, Viața Creștină, Cluj-Napoca 2003².
- BRÉHIER L. – AIGRAIN R., *Storia della Chiesa*, V, S.A.I.E., Torino 1971.
- CAPIZZI C., „Iconoclasm”, în *Dizionario Enciclopedico dell’Oriente Cristiano*, ed. E.G. FARRUGIA S.J., Pontificio Istituto Orientale, Roma 2000; trad. română, *Dicționarul enciclopedic al Răsăritului Creștin*, Galaxia Gutenberg, Maramureș 2005, 348-350.
- DUMEA Emil, *Teme de Istorie a Bisericii*, Sapienția, Iași 2002.
- GOUILLARD J., „Iconoclasm”, în *New catholic enciclopedia*, VII, New York 1967, 327-329.
- HERTLING Ludwig S.J., *Geschichte der katholischen Kirche*, Morus – Verlag, Berlin 1967; trad. română *Istoria Bisericii*, tr. Emil Dumea, Ars Longa, Iași 1998.
- HORIA Vintilă, *Dicționarul papilor*, Saeculum I.O., București 1999.
- KINDER Hermann – HILGEMANN Werner, *DTV-Atlas Zür Weltgeschichte*; trad. italiană, *Atlante Storico Garzanti. Cronologia della Storia Universale*, Redazioni garzanti, Milano 1972⁵.